

LÄRARNAS
RIKSFÖRBUND

*Nordiska
språk i svensk-
undervisningen*

*Nordiska
språk i svensk-
undervisningen*

Innehåll

Inledning _____	<i>6</i>
Lärarna i årskurs 4-6 i grundskolan _____	<i>8</i>
Lärarna i årskurs 7-9 i grundskolan _____	<i>11</i>
Lärarna i gymnasieskolan _____	<i>15</i>

Inledning

Inför årets Bokmässan har Lärarnas Riksförbund genomfört en kartläggning bland medlemmarna för att få veta hur det ser ut med undervisningen i "nordiska språk" i svenskämnet. Enkäten har skickats till tre grupper av lärare, de som undervisar i svenska i årskurserna 4-6 och 7-9 i grundskolan samt de som undervisar i gymnasieskolan. Totalt har drygt 900 lärare svarat på frågorna.¹

De nordiska länderna har en lång gemensam historia, inte minst kulturellt och språkligt. Vi har också utöver våra majoritetsspråk flera gemensamma minoritetsspråk som för att bevaras kräver samarbete över nationsgränserna. Även i vardagen har vi nytta av att ha grundläggande kunskaper i varandras språk.

För undervisningen i svenska, i både grund- och gymnasieskolan, finns som uttalat syfte att eleverna ska nå en viss insikt i de nordiska grannspråken. Från grund- till gymnasieskolan förväntas eleverna successivt, utifrån kunskaper om språkförhållanden i Sverige och övriga Norden, utveckla en förmåga att reflektera över olika former av språklig variation och det svenska språkets utveckling över tid.

För att eleverna ska kunna göra detta krävs att de i undervisningen ges möjlighet att utveckla dessa kunskaper och förmågor. Därmed krävs att lärarna har möjlighet att utifrån sin kompetens och givna resurser ge utrymme för området "nordiska språk" i undervisningen.

I den här enkäten ville vi därför ha svar på dels om lärarna själva upplever att de har tillräcklig utbildning för undervisningen om "nordiska språk", dels hur de upplever att deras egen undervisning ger eleverna möjlighet att nå uppsatta mål för området.

¹ 132 lärare i 4-6, 369 lärare i 7-9 och 414 lärare i gymnasieskolan har påbörjat enkäten och uppgivit att de undervisar i svenska i de aktuella årskurserna. Svarsfrekvensen var därmed 62 procent för 4-6, 68 procent för 7-9 och 60 procent för gymnasieskolan.

Vi har inledningsvis frågat läraren om denne har behörighet att undervisa i just svenska i de aktuella årskurserna. Oavsett svar på den frågan har vi sedan ställt ytterligare tre frågor med fasta svarsalternativ. Avslutningsvis har vi erbjudit en möjlighet att lämna egna kommentarer. Totalt 230 lärare har valt att göra det.

Vi har i frågeställningarna medvetet valt att ha få svarsalternativ: helt, delvis eller inte alls. Därmed finns naturligtvis en stor spridning mellan de lärare som svarar "delvis". Den ideala situationen är förstås att alla lärare upplever sig helt kompetenta, att undervisningen helt täcker in det centrala innehållet samt att eleverna helt ges möjlighet att nå kunskapskraven. Men, delvis betyder säkert i många fall "helt okej" så det som är mest oroande är förstås svaren som säger "inte alls". I den öppna frågan får vi en hel del förklaringar till varför det kan bli "inte alls" eller kanske ett delvis som egentligen betyder "nästan inte alls".

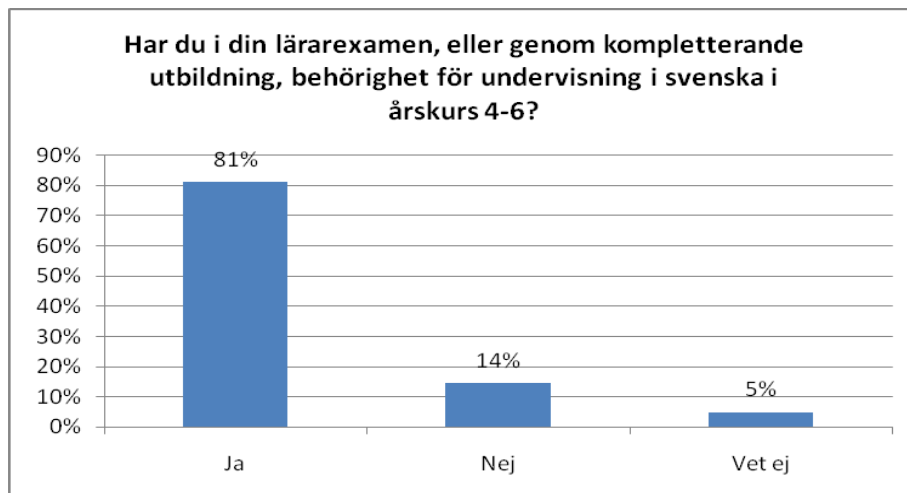
Sammanfattningsvis kan vi utifrån vår undersökning dra slutsatsen att en alltför stor andel av lärarna själva uttrycker att de inte har tillräcklig kompetens på detta område, vilket visar sig i en undervisning som inte täcker in det centrala området och inte ger eleverna tillräckliga möjligheter att nå de uppsatta kunskapskraven. För många av lärarna, som ändå upplever sig ha tillräcklig kompetens finns andra praktiska hinder som i sin tur ger negativa effekter på undervisningen.

Därför krävs att:

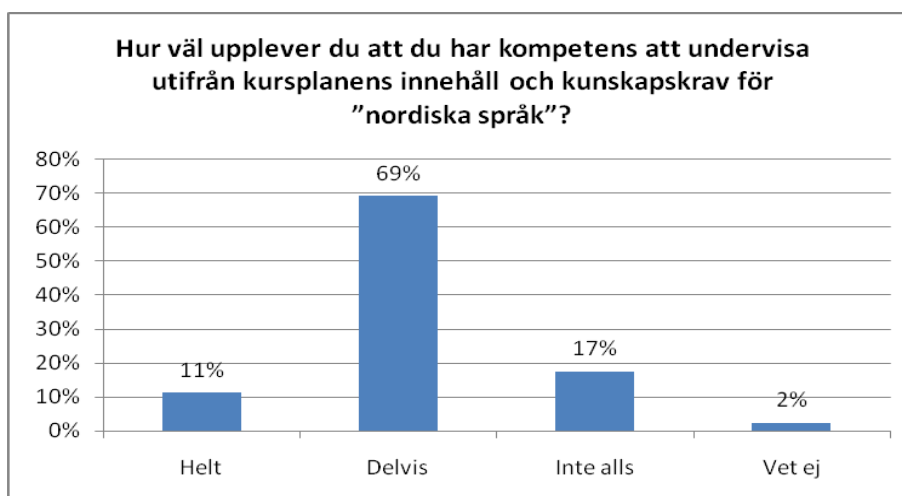
- andelen behöriga lärare i svenska ökar, framför allt i grundskolan men även i gymnasieskolan,
- området nordiska språk, för alla blivande lärare som ska undervisa i svenska, ingår i lärarutbildningen,
- fortbildning erbjuds på området nordiska språk, dels genom kurser, dels genom att lärare i de nordiska länderna ges möjlighet till studiebesök och undervisningsutbyte,
- de nya kurs- och ämnesplanerna utvärderas i förhållande till den tid ämnet ges i grundskolans timplan samt
- det för gymnasieskolans kurser fastslås att varje poäng ska motsvaras av minst en lärarledd undervisningstimme.

Lärarna i årskurs 4-6 i grundskolan

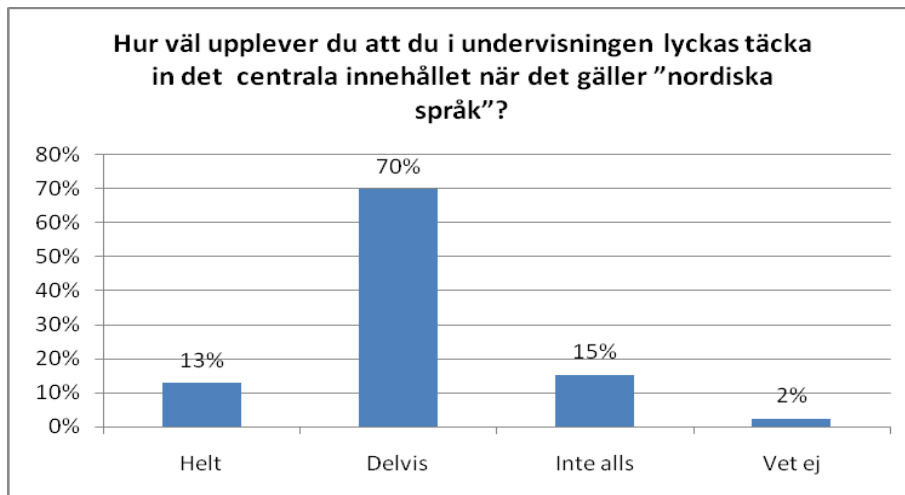
Bland lärarna som undervisar i årskurs 4-6 uppger drygt åtta av tio att de har behörighet i svenska. Gruppen som inte har det, eller inte vet, är så pass liten (23 personer) att det inte är relevant att dela upp resultaten beroende på om läraren är behörig eller inte. Vi kan dock konstatera att behörigheten tycks vara lägst i just dessa årskurser, något lägre än i 7-9 och betydligt lägre än i gymnasieskolan. Detta kan vara ett resultat av att många arbetar som klasslärare trots att det sedan början av 1990-talet utbildats "ämneslärare" även för dessa årskurser.

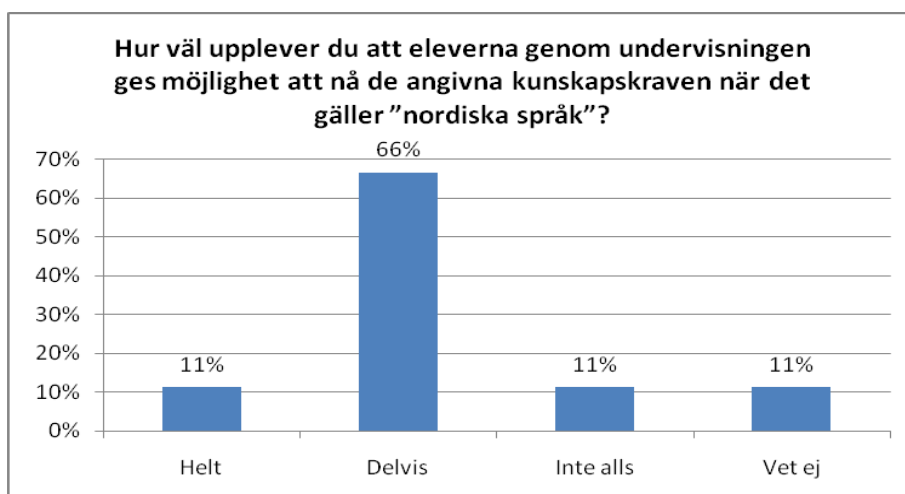
Vi ser nedan att det är nästan dubbelt så vanligt att lärarna upplever att de inte alls har kompetens än att de helt har den kompetens som krävs.

Här ser vi att något fler lärare uppger att de inte alls lyckas täcka in det centrala innehållet än att de helt gör detsamma. Samtidigt svarar totalt 83 procent helt eller delvis vilket innebär att den absoluta merparten av eleverna i årskurs 4-6 får någon undervisning i nordiska språk.

När det gäller elevernas möjlighet att i området nordiska språk nå de olika betygsstegen ser vi en rätt stor osäkerhet, nästan en av tio lärare svarar "vet ej" medan lika många tycks helt säkra på att eleverna inte alls ges den möjligheten. Lika många är i sin tur helt säkra på att deras elever ges denna möjlighet.

Bland de öppna svaren ser vi att vissa lärare ännu inte har någon uppfattning för att de inte haft den/de årskurser då man planerat in området nordiska språk. Andra skriver att de saknar bra material, någon svarar att detta tycks vara speciellt för dessa årskurser, att det var lättare att hitta material till högstadiet.

Några andra kommentarer:

”Det är svårt att få till bra undervisning då man inte får, på grund av ekonomi, köpa in nytt läromedel där man får stöd och tips för att ge en bra undervisning, blir mycket prat om de nordiska språken inte så mycket lyssna och göra!”

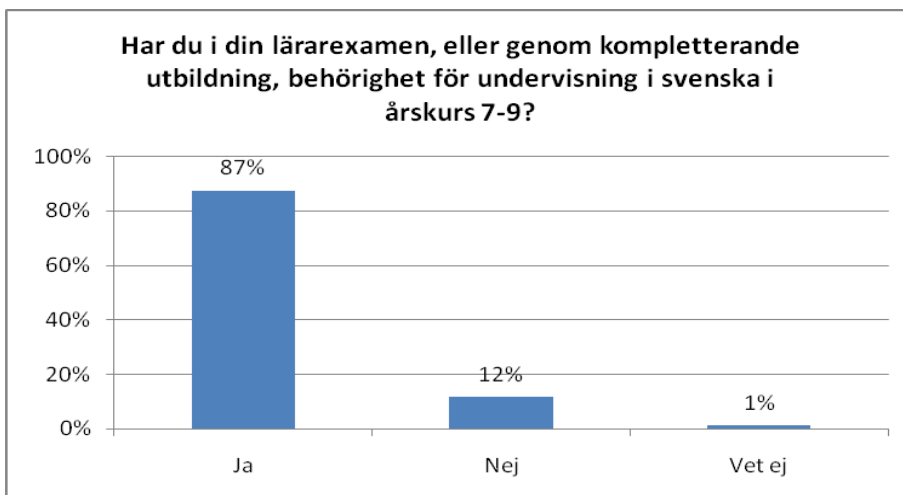
”Det gäller att utnyttja de kompetenser som även kollegor besitter till exempel om de kommer från något annat nordiskt land än Sverige. [...] Men själv tycker jag att det hittills varit alldeles för lite undervisning, därför är det bra att Lgr 11 tar upp det. Självklart behövs också mycket mer i lärarutbildningen, varför inte en kurs i ämnet?”

”Försvinnande liten del av utbildningen på lärarhögskolan handlade om nordiska språk. Om jag skulle undervisa med det som utgångspunkt när vi inte kravnivån för nuvarande mål. Våra läromedel ger oss föga stöd i det uppdraget. I ett fåtal gamla läromedel finns exempel på texter från de olika språken, vilket saknas i nyare. Fortbildning behövs!”

”Fokus i min undervisning brukar ligga på att lära eleverna läsa och skriva svenska.”

Lärarna i årskurs 7-9 i grundskolan

Behörigheten i svenskämnet tycks vara något högre i årskurs 7-9 än i 4-6 men det är fortfarande drygt en av tio som uppger att de saknar behörighet i ämnet. Detta kan vara en konsekvens av att man i lärarutbildningen började använda begreppet "Svenska/SO-lärare" där ytterst få har behörighet i alla fem ämnen men ofta får tjänster där alla ämnen ingår. Här är gruppen obehöriga i ämnet så pass stor att vi för de följande frågorna har valt att visa eventuella skillnader i svar mellan behöriga och obehöriga.

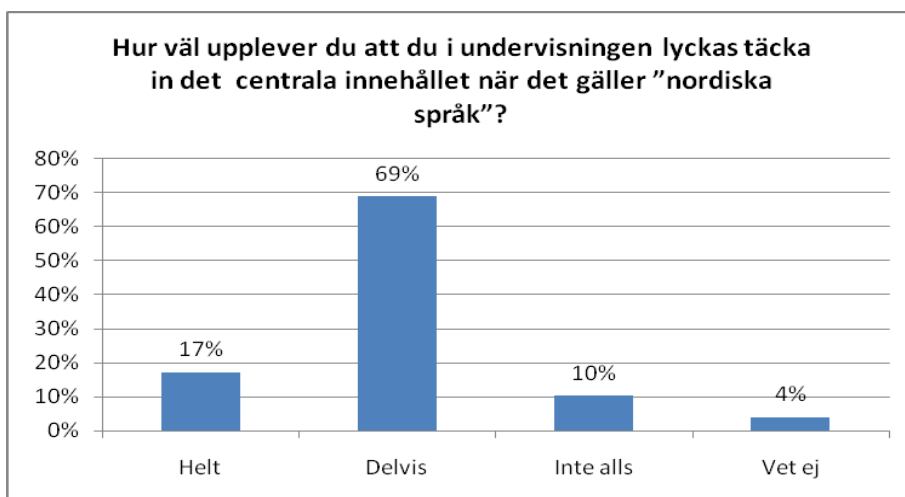

Jämfört med lärarna i årskurs 4-6 ser vi här en betydligt större tilltro till den egna undervisningsförmågan på området nordiska språk. En tredjedel svarar att de helt har kompetens och knappt en av tio inte alls. Om vi ser till lärarnas behörighet finns en betydande skillnad. Endast sju procent av de obehöriga upplever sig som helt kompetenta medan 20 procent av dem svarar "inte alls".

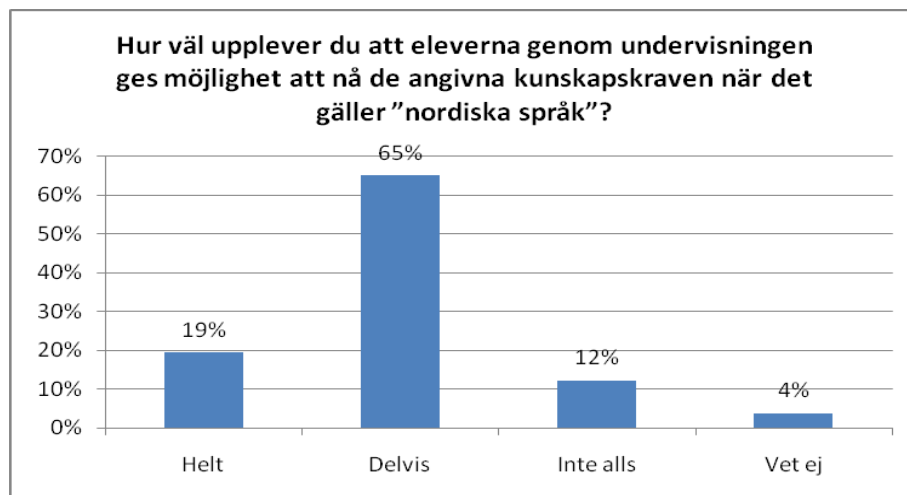

När det gäller själva undervisningen är lärarna dock mindre nöjda, nästan i nivå med lärarna i årskurs 4-6. Bland de öppna svaren finns många kommentarer om att området ofta inte hinns med, upplevs trist av eleverna och att framför allt elever med invandrarbakgrund måste få lägga fokus på svenskan.

När det gäller lärare utan behörighet i ämnet ser vi motsvarande förhållanden som på frågan innan, alltså betydligt färre helt och fler delvis eller inte alls. Till detta kommer att en relativt stor grupp, fler än en av tio, svarar "vet ej", vilket visar på ett av problemen med att undervisa i ämnen där man inte är behörig, man har helt enkelt inte samma koll på ämnet som på dem man är behörig i.

Bland våra svarande lärare uppger drygt en av tio att eleverna inte alls ges möjlighet att nå de angivna kunskapskraven när det gäller nordiska språk. Bland lärare utan behörighet är det två av tio som svarar så.

Även bland lärarna i årskurs 7-9 finns en grupp som uppger att de ännu inte undervisat i den årskurs där området tas upp. Bland de andra öppna svaren får vi målande beskrivningar från lärarnas vardag som förklarar en del av både det positiva och negativa vi ser i de ovanstående diagrammen.

"Det finns så gott som ingen tid att ta upp nordiska språk. Det är oerhört, väldigt mycket oerhört svårt att hinna med allt som vi ska ta upp med eleverna och då får detta ämne stryka på foten. Det finns mycket annat som heller inte hinns med."

"Det är ett viktigt område, inte minst med tanke på kontakter med våra grannspråk. Det är pinsamt att svenskar och danskar talar engelska med varandra..."

"Eftersom det talas så lite om "nordiska språk" så får man själv driva sig ganska hårt för att få med det, men det är alltid kul när man jobbar med det."

"Tyvärr prioriterar jag färdighetsträningen (tala, läsa, skriva och lyssna). Jag gör en (egenmäktig) prioritering utifrån vilken nytta eleverna kommer att ha av

alla olika moment som finns i ämnet svenska och ser inte att behovet av nordiska språk är så stort i förhållande till vad eleverna ska kunna inför till exempel de nationella proven och livet efter skolan.”

”Svenskkursen är överbelastad, anser jag. Upplevelsen är att de nordiska språken intar en underordnad ställning i kursplanen, och får i praktiken ett begränsat utrymme. Momentet är också svårmotiverat, för eleverna.”

”Våra elever kommer till högstadiet med allt sämre kunskaper. Samtidigt höjer skolverket målen och gör det i stort sett omöjligt att nå dem genom att tvinga oss att dokumentera till förbannelse. Eftersom kommunen har dålig ekonomi tvingas vi samtidigt undervisa allt mer. Man behöver inte vara högskoleutbildad för att förstå att detta inte går ihop. Eftersom NP inte innehåller några nordiska språk samtidigt som våra elever förväntas kunna skriva till exempel en krönika, kan man ju gissa sig till vilka moment som får stryka på foten. Finlir som nordiska språk har inget utrymme i skolans verklighet!”

”Undervisningen i nordiska språk blir satt på undantag om man har undervisning i klasser med många elever som har svenska som andraspråk, beroende på deras kunskaper.”

”För att känna säkerhet och på ett bra sätt kunna undervisa i “nordiska språk” anser jag att det skulle behövas mer kompetensutveckling inom området.”

”Har tur att ha en dansktalande kollega!”

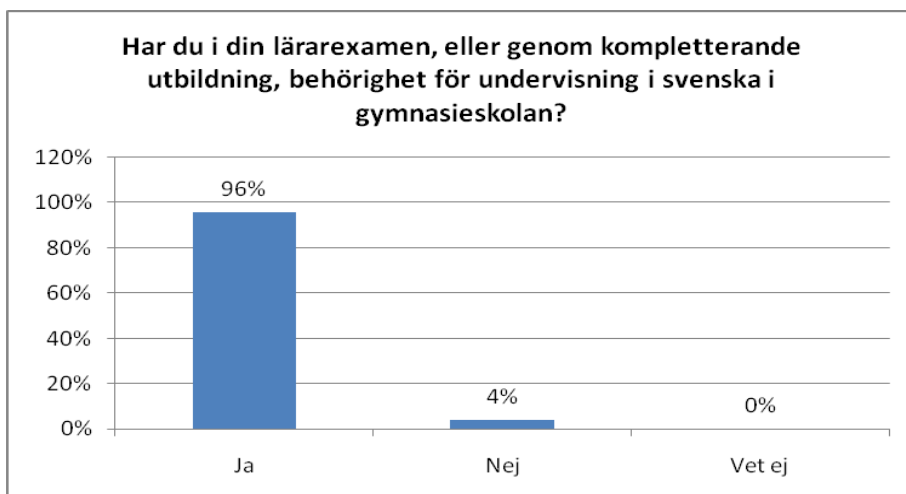
”Det som blir svårt är när undervisningsmaterialet inte helt täcker in alla nordiska språk. Mest saknar jag möjligheterna till lättillgängliga ljudfiler där eleverna får lyssna och följa med i en text där olika människor talar olika dialekter/språk inom de nordiska länderna. Ofta finns det en eller ett par sidor i någon bok med norska och danska men de är ju så mycket mer än så.”

”Skolverket har ett fint material på sin hemsida. Har använt detta och varit mycket nöjd!”

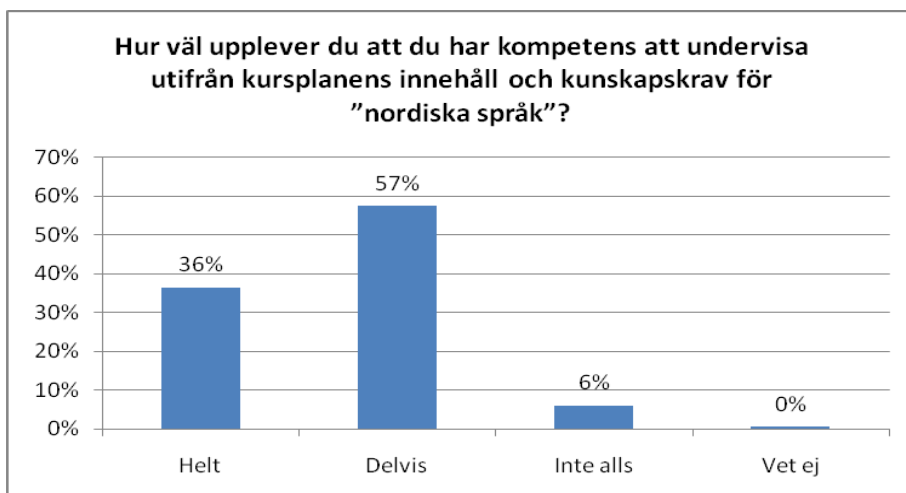
”Mitt ständiga sorgebarn... hinner aldrig med... men det här läsåret ska jag!”

Lärarna i gymnasieskolan

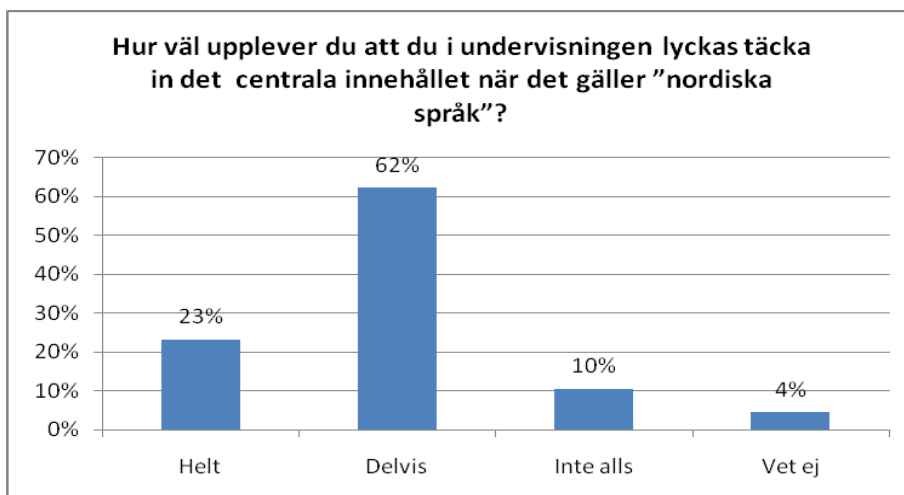
Behörigheten i svenska är betydligt högre bland de svarande lärarna som arbetar i gymnasieskolan. Därför blir det inte relevant att utförligt redovisa hur de 16 lärare som uppger sig vara obehöriga i ämnet svarar i förhållande till övriga. Det känns ändå rimligt att nämna att det finns en betydande skillnad, i negativ riktning, i deras svar på samtliga frågor.

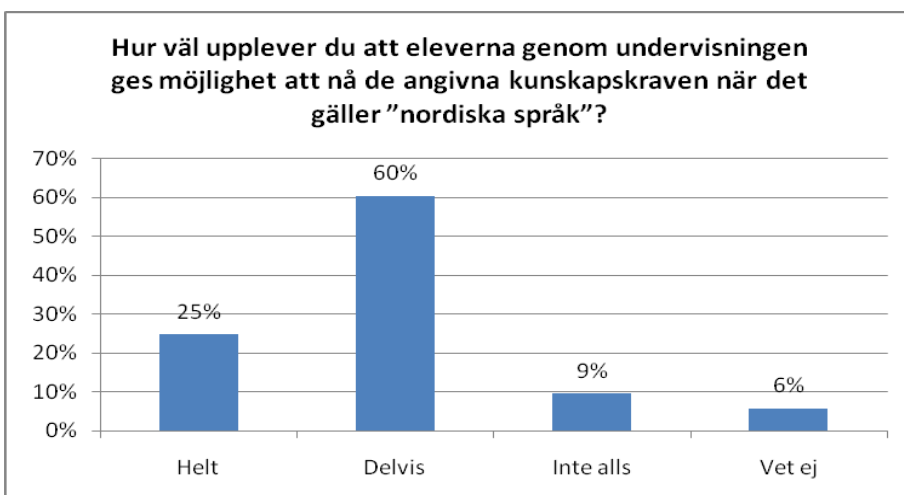
Här ser vi att en mycket liten andel uppfattar sig själva som inte alls kompetenta för att undervisa på området nordiska språk. Precis som i grundskolans årskurs 7-9 är det ungefär en tredjedel som uppger sig vara helt kompetenta.

Även hos svensklärarna i gymnasieskolan ser vi tendensen att de trots kompetens inte lyckas täcka in området fullt ut i undervisningen. De tycks dock lyckas något bättre än lärarna i årskurs 7-9 och betydligt bättre än lärarna i årkurs 4-6.

Även när det gäller elevernas måluppfyllelse finns en högre tilltro till den egna undervisningen än hos grundskolans lärare. Men det är ändå en av tio som anser att eleverna inte alls ges möjlighet att nå kunskapskraven.

I den nya gymnasieskolans kursplaner i svenska läggs större fokus på området nordiska språk än i de förra. Därför uppger flera av de sva-

rande lärarna att de ännu inte hunnit undervisa i kurser som innehåller nordiska språk. Precis som i de andra lärargrupperna ger de öppna svaren oss många intressanta och målande beskrivningar av lärarvardagen och möjligheterna att undervisa mot bästa möjliga måluppfyllelse.

”Jag kan känna en viss osäkerhet kring detta område och skulle mer än gärna ha ett utbyte mellan de nordiska länderna som kompetensutveckling.”

”Jag som har min lärarutbildning 15 år tillbaka i tiden känner att jag skulle behöva uppdatera mig på ny dansk och norsk litteratur (gärna ungdomslitteratur) och på senare tids förändringar i norskt och danskt talspråk.”

”Nordiska språk är inga grannspråk för dagens gymnasister. Danska, norska och isländska (!) är mycket långt bort på deras mentala karta. Dessa språk har drabbats av samma ”syndrom” som andra språk; att det i dag endast är engelska som elever kan relatera till. Inte heller de nordiska ländernas kulturer finns representerade i gymnasisternas vardag. Filmer går inte upp på svenska biografier, låtar spelas inte i deras media etcetera. Jag undervisade mycket mer i danska och norska när jag började som lärare på 80-talet. En tydlig tillbakagång har alltså ägt rum, vilken drabbar många domäner där man inser att eleverna är nybörjare, fast de är gymnasister.”

”När jag läste svenska ingick fem poäng norska och danska, men det är klart att det inte är heltäckande på något sätt. Jag tror vi måste jobba fram bra material tillsammans i skolorna för att till fullo nå målen.”

”Jag är så kallad ”Nordisk Språkpilot” det vill säga har deltagit i en femdagarskurs i Finland tillsammans med deltagare från hela Norden med syfte att få kunskap, vägledning och tips så att jag kan inspirera kollegor hur man kan arbeta med nordiska språk i undervisningen.”

”Ett mycket försummat område, till stor del beroende på att tiden inte räcker till allt som skulle göras.”

”Det är mycket svårt att hitta texter och ljudexempel som lämpar sig för gymnasieelever. Motståndet hos eleverna är ofta mycket stort. De tycker engelska kan

användas i stället eller lever i villfarelsen att danskar och norrmän har lätt att förstå oss och att vi därför inte behöver lära oss deras språk.”

”Jag kan känna själv att mina kunskaper om de nordiska språken är bristande. Jag fick nästan inget om detta från universitetet, utan det mesta jag kan har jag själv fått ta reda på.”

”I min lärarutbildning ingick såväl danska som norska språket och jag har underhållit mina kunskaper.”

”Vissa lärare tycks ignorera ämnesområdet helt!”

”När jag undervisade på grundskolan (år 7-9) hann jag alltid med undervisning i nordiska språk. På gymnasieskolan är tiden mycket mer knapp och mycket av undervisningen fokuserar därför på att eleverna ska klara de kommande kursproven.”

”Det finns sådana luckor i svenskakompetensen hos mina elever [...] som är viktigare att fylla än att ta tid till nabospråken i den utsträckning som det området egentligen förtjänar.”

”Det finns mål som är viktigare!”

”Svenskämnet har ont om tid.”

”Det finns inga bra läromedel.”

”Kunskapskraven är för många för att hinna med under den tilldelade undervisningstiden.”

”I min utbildning fanns egentligen inte alls något som handlade om “nordiska språk”, faktiskt.”

”Det är väldigt mycket som ska finnas med i kurserna. Det leder ofta till att man väljer bort ett område som man känner sig osäker på. Det hade behövts mer omfattande utbildning för att vi ska hjälpa eleverna att nå dessa mål.”

”Finns absolut ingen tid för att fördjupa sig i “nordiska språk”. All undervisningstid går åt till de omfattande mål som senare prövas i nationella provet.”

”Jag går via ljud- och härmövningar. Det blir enormt uppskattat - att få leka fram och öva in dramarepliker på norska eller danska. Isländskan är underbar att busa med. Då blir eleverna öppnare för att lära sig om våra gemensamma rötter...”

”Det finns så många andra kursmål man måste prioritera! Nordiska språk hinns inte med, och jag som lärare känner mig ringrostig, minst sagt, trots att jag läst danska och norska på universitetet.”

LÄRARNAS
RIKSFÖRBUND

Lärarnas Riksförbund är det enda förbundet i Sverige som endast organiserar enbart behöriga lärare och studie- och yrkesvägledare. Vi är en partipolitiskt obunden organisation och är med våra drygt 85 000 medlemmar ett av de största förbunden inom Saco, Sveriges Akademikers Centralorganisation.